

הלכות תשובה פרק ה

א. רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק, הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע, הרשות בידו. הוא שכתוב בתורה "הן האדם היה כאחד ממנו, לדעת, טוב ורע" (בראשית ג, כב) כלומר הן מין זה שלאדם היה אחד בעולם, ואין לו מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, ואין לו מי שיעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שכן הוא, "פן-ישלח ידו" (שם).

ב. אל יעבר במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי האמות ורב גלמי בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם מתחלת בריתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן, אלא כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק כמשה רבנו או רשע כירבעם, או חכם או סכל, או רחמן או אכזרי, או כילי או שוע; וכן שאר כל הדעות.

ג. ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו, ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזה דרך שירצה. הוא שירמיהו אומר "מפי עליון לא תצא, הרעות והטוב" (איכה ג, לח) כלומר אין הבורא גוזר על האדם לא להיות טוב, ולא להיות רע.

ד. וכיון שכן הוא, נמצא זה החוטא הוא הפסיד על עצמו; ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על מה שעשה לנפשו, וגמלה רעה. הוא שכתוב אחריו "מה-יתאונן אדם חי, גבר על-חטאו" (איכה ג, לט). וחזר ואמר הואיל ורשותנו בידינו, ומדעתנו עשינו כל הרעות, ראוי לנו לחזור בתשובה ולעזב רשענו, שהרשות עתה בידינו. הוא שכתוב אחריו, "נחפשה דרכינו ונחקרה, ונשובה עד-ה'" (איכה ג, מ).

ה. ועיקר זה עיקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה שנאמר "ראה נתתי לפניך היום, את-החיים ואת-הטוב, ואת-המוות, ואת-הרע" (דברים ל, טו), וכתוב "ראה, אנכי נתן לפניכם היום: ברכה, וקללה" (דברים יא, כו): כלומר שהרשות בידיכם; וכל שיחפץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה, בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר "מי-יתן והיה לבכם זה להם" (דברים ה, כה) כלומר שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה, אלא לבם מסור להם.

ו. אלו היה האל גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אלו היה שם דבר שמושך את האדם בעיקר תולדתו לדרך מן הדרכים, או למדע מן המדעות, או לדעה מן הדעות, או למעשה מן המעשים, כמו שבונים מלבם הטפשים הוברי שמים היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים עשה כך ואל תעשה כך, הטיבו דרכים ואל תלכו אחרי רשעכם, והוא מתחלת בריתו כבר נגזר עליו, או תולדתו תמשך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו. ומה מקום היה לכל התורה כלה, ובאיזה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק "השפט כל-הארץ, לא יעשה משפט" (בראשית יח, כה).

ז. ואל תתמה ותאמר היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפץ, ויהיו מעשיו מסורין לו, וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ובלא חפצו, והפתוב אומר "כל אשר-חפץ ה', עשה:

בְּשָׂמִים וּבְאַרְץ" (תהילים קלה,ו). דַּע שֶׁהַכֹּל בְּחֶפְצוֹ יַעֲשֶׂה, וְאַף
עַל פִּי שְׂמַעְשֵׁינוּ מְסוּרִין לָנוּ.

ח. פִּיצֵד: כָּשֶׁם שֶׁחֶפֶץ הַיּוֹצֵר לֵהִיּוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ עוֹלִים לְמַעַלָּה,
וְהַמִּים וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה, וְהַגִּלְגָּל סוֹבֵב בְּעִגּוּל, וְכֵן שְׂאֵר
בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם לֵהִיּוֹת כְּמִנְהַגֵּן שֶׁחֶפֶץ בּוֹ כָּכָה חֶפֶץ לֵהִיּוֹת הָאָדָם
רְשׁוֹתוֹ בִּידּוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ לֹא כּוֹפֶה
וְלֹא מוֹשֵׁךְ, אֲלֹא הוּא מַעֲצָמוֹ וּבִדְעָתוֹ שֶׁנֶּתַן לוֹ הָאֵל עוֹשֶׂה כָּל
שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת.

ט. לְפִיכָף דָּנִין אוֹתוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עָשָׂה טוֹבָה, מְטִיבִין לוֹ;
וְאִם עָשָׂה רָעָה, מְרִיעִין לוֹ. הוּא שֶׁהַנְּבִיא אוֹמֵר "מִיִּדְכֶם, הִיתָה
זֹאת" (מלאכי א, ט) לָכֶם; "גַּם-הִמָּה, בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם" (ישעיהו
סו, ג). וּבַעֲנִיָּן זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה "שְׂמַח בְּחֹר בְּיִלְדוּתֶיךָ . . . וְדַע,
כִּי עַל-כָּל-אֱלֹהִים יִבְיֹאֵף הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט" (קוהלת יא, ט) כְּלוֹמַר דַּע
שֶׁיֵּשׁ בִּידֶךָ כּוֹחַ לַעֲשׂוֹת, וְעֵתִיד אֲתָה לִתֵּן אֶת הַדִּין.

י. שְׂמָא תֹאמַר וְהֲלוֹא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שִׁיְהִיָּה
קֹדֶם שִׁיְהִיָּה: יָדַע שֶׁזֶה צָדִיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ לֹא יָדַע; אִם יָדַע
שֶׁהוּא יִהְיֶה צָדִיק, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה צָדִיק, וְאִם תֹּאמַר שֶׁיָּדַע
שִׁיְהִיָּה צָדִיק וְאֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה רָשָׁע, הֲרִי לֹא יָדַע הַדָּבָר עַל בְּרִיו.

יא. דַּע שֶׁתְּשׁוּבַת שְׂאֵלָה זֹה "אֲרַכָּה מֵאָרֶץ, מִדָּה; וּרְחַבָּה, מִנִּי-
יָם" (איוב יא, ט), וְכַמָּה עֵינָקִרִים גְּדוֹלִים וְהֶרְרִים רָמִים תְּלוּיִים בָּהּ;
אֲבָל צָרִיךְ אֲתָה לִידַע וּלְהַבִּין בְּדָבָר זֶה שְׂאֵנִי אוֹמֵר.

יב. כָּבֵר בְּאַרְנוֹ בְּפֶרֶק שְׁנֵי מַהֲלָכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא אֵינּוּ יוֹדֵעַ בִּדְעָה שְׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ כַּבְנֵי אָדָם שֶׁהֵן וְדַעְתָּם
שְׁנַיִם, אֲלֹא הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְדַעְתּוֹ אֶחָד; וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּאָדָם
יְכוּלָה לְהַשִּׁיג דָּבָר זֶה עַל בְּרִיו. וְכָשֶׁם שְׂאֵין כּוֹחַ בְּאָדָם לְהַשִּׁיג
וּלְמַצֹּא אֲמִתַּת הַבוֹרָא, שְׁנֹאָמַר "כִּי לֹא-יֵרְאֵנִי הָאָדָם, וְחִי" (שמות
לג, כ) כֵּךְ אֵין כּוֹחַ בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וּלְמַצֹּא דַעְתּוֹ שֶׁלְבוֹרָא: הוּא
שֶׁהַנְּבִיא אוֹמֵר "כִּי לֹא מַחֲשַׁבּוֹתִי מַחֲשַׁבּוֹתֶיכֶם, וְלֹא דַרְכֵיכֶם
דַּרְכֵי" (ישעיהו נה, ח). וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן הוּא, אֵין בָּנוּ כּוֹחַ לִידַע הַיֵּאֵךְ
יָדַע הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל הַבְּרוּאִים וּמַעֲשֵׂיהֶם.

יג. אֲבָל גִּדַּע בְּלֹא סֶפֶק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בְּיַד הָאָדָם; וְאֵין
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשְׁכוֹ, וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו לֹא לַעֲשׂוֹת כֵּךְ וְלֹא
שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כֵּךְ. וְלֹא מִפְּנֵי קִבְּלַת הַדַּת בְּלִבָּד גִּדַּע דָּבָר זֶה, אֲלֹא
בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת מִדְּבַרֵי הַחֲכָמָה. וּמִפְּנֵי זֶה נֹאמַר בְּנִבְאוֹהָ שֶׁדָּנִין
אֶת הָאָדָם עַל כָּל מַעֲשָׂיו כְּפִי מַעֲשָׂיו, אִם טוֹב וְאִם רָע. וְזֶה
הָעִקָּר, שֶׁכָּל דְּבַרֵי הַנְּבּוֹאָה תְּלוּיִין בּוֹ.